

13. Превод на старословенски језик

Предмет: Увод у Стари Завет

доц. др Ненад Божовић

Београд, 28.12.2023.

Литература

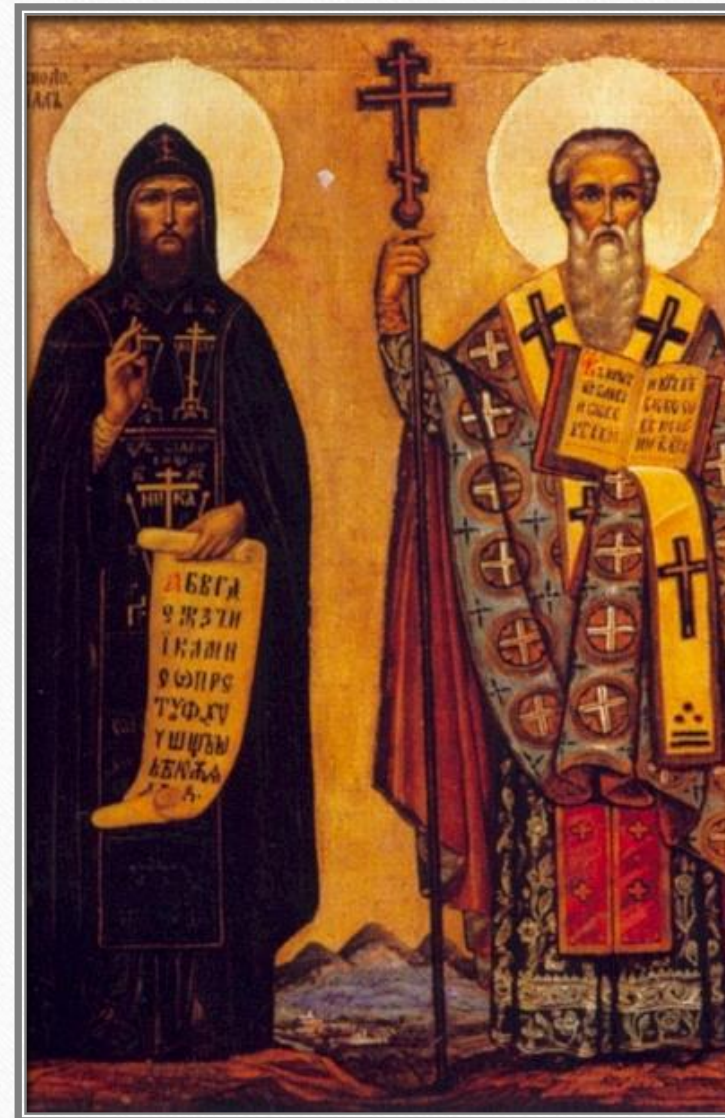
- Д. Милин, *Увод у Свето Писмо Старог Завета*, 122-126.
- З. Ранковић, *Словенски преводи*, 407-409.

Света браћа Кирило и Методије

- Синови солунског заповедника Лава, Кирило (Константин) и Методије; брзо остали без оца;
- Константин иде у вишу царску школу у Цариграду (врхунско образовање, теологија, философија, математика, астрономија, поезија, логика); слушао и Фотија – потоњег патријарха
- Рукоположен за целибатног свештеника, ради као библиотекар храма Св. Софије, био је и дворски учитељ философије

Света браћа Кирило и Методије

Света браћа Кирило и Методије

- Свестраност св. Кирила, слање у дипломатске и хришћанске мисије – посета багдадском емиру, посета престоници Хазара
- Теолошко-филозофске расправе са Јеврејима у хазарској мисији – учење самарјанског и јеврејског
- Пронашли мошти св. Климента Римског у Хазарском канату

Света браћа Кирило и Методије

- Методије после смрти оца остаје у Солуну, завршио школу и био у војној служби; постављен за заповедника Струмичке (словенске) области где је служио 10 година
- Кирило одлази у манастир у Витинији (М. Азији) и брат Методије му долази и више се не раздвајају
- Посвећују се молитви, посту и књижевном раду

Моравска мисија

- Моравски кнез Растислав шаље изасланство у Цариград 862. – жеља да се словенском народу проповеда на народном језику, а не латинском
- У околини Солуна живело мноштво Словена, браћа знала словенски језик
- Цар позива свету браћу, али се Кирило прво опирао, јер је говорио да Словени немају азбуку ни књиге за богослужење, али је на крају пристао да иде

Кнежевина Моравска 9. век

Моравска мисија

- Убрзо је саставио азбуку – глагољско писмо (оно се касније према почасти назвало ћирилица, али је Кирило саставио глагољицу)
- Ћирилица је изведена из грчког унцијала, проширена словима из старијег глагољичког алфабета (ученици Кирила и Методија)
- на основу *Житија Кириловог* и *Житија Методијевог*, Кирило је пре поласка у Моравску превео на словенски језик, заједно са богослужбеним књигама, Свето Писмо, односно Еванђеље (скраћено изборно) и Апостол (скраћени праксапостол), цео Псалтир и избор богослужбених читања из Старог Завета – паримије.

Моравска мисија

- Долазак у Моравску 863. године – проповед и крштење многих
- Припрема одраслих људи за свештену службу
- Продужавање започетог рада на преводу
- Чешки филм о Кирилу и Методију из 2013 - <https://www.youtube.com/watch?v=AuuPdVnTcCo>

Моравска мисија

- Подозрење германског латинског свештенства због мисије – оптужба за јерес и одлазак у Рим ради правдања и ношење моштију св. Климента Римског
- Папа Никола 867. и касније папа Адријан оправдавају дело св. браће и добијају благослов за даљи рад – рукополажу кандидате за свештенство
- Константин прима схиму у Риму и добија име Кирило, а затим 869. умире, а Методије преузима мисију међу Словенима

Моравска мисија

- Методије не може да се врати у Моравску јер је Растислав убијен, па са свештенством креће у Панонију код кнеза Коцеља
- Методије постаје епископ Паноније, а касније и архиепископ моравски (аутокефална црква)
- Поновно подозрење германо-латинског свештенства, заточење и мучење Методијево 2,5 године у Баварској
- Папа Јован VIII ослобађа Методија и враћа му сва претходна звања

Моравска мисија

- После перипетија мисија се наставља и плодносно шири на све словенске земље – Чешку, Пољску, Србију, Хрватску, Бугарску
- Методијеви ученици: Горазд, Наум, Сава, Ангеларије и Климент

Просветитељи Словена

Споменик Св. браћи испред Студентског дома Краљ
Александар, Београд

Просветители Словена

Споменик Св. браћи испред Народне библиотеке у Софији

Преводи

- Прво су пред полазак у Моравску преведени: Псалтир, комплетна Јеванђеља са Апостолом и све богослужбене књиге (са Паримејником) - одлично познавање духа словенског језика, а дијалекат словенског говора из Солуна и Цариграда
- Житије: по смрти Кириловој 869. наставља се превод старозаветних књига: према житију, од марта до новембра 884. Методије је превео све старозаветне књиге осим макавејских
- Наука показује да овај превод има сличности с језиком кирило-методијевских превода и одсуства преславизама. Сматра се да су врло рано преведени као веће старозаветне целине Осмокњижје (Петокњижје, ИНв, Суд и Рут) и Књиге о царевима, заједно са још неким важнијим књигама (Псалтир).
- Преводи после Кирилове смрти садрже моравски дијалекат словенског

Одлике превода

- Методије је за предложак узео текст из Цариграда, односно грчке рукописе уобичајене за касновизантијску епоху (зато се најчешће претпоставља да је у питању Лукијанова рецензија LXX, али постоје мишљења да је превод извршен са прворазредне александријске, Исихијеве рецензије)

Сведочанства о преводу

- Бугарски егзарх Јован: „Велики Божији архиепископ Методије, брат. св. Кирила превео је свих 60. уставних (канонских) књига са јелинског на словенски“
- Број 60: највероватније 33 старозаветне (Петокњижје као једна) и 27 новозаветних, а без деветроканонских где се под Мак подразумевају све деветроканонске

Рецензије словенских превода

- Трновски патријарх Јевтимије (14. в)
- Митрополит Кипријан (1378-1406) врши рецензију у Русији (иначе је Србин)

Прикупљање превода у један кодекс

- Древни словенски рукописи Писма никад нису били преписивани да би сачињавали један кодекс, јер би услед древног начина писања то била велика књига - то значи да је словенски превод био расут у бројним кодексима, као и да је старозаветни текст био расут у богослужбеним књигама
- Архиепископ Генадије (15. в) сакупља књиге у једну збирку
- Доминикански монах Венијамин, Словен приморац, преводи са Вулгате за Генадија књиге које недостају: 1-2Дн, 1-3Језд, Нем, Тов, Јдт, Прем, 1-2Макк, Јест 10-16, Јер 1-25; 46-51 и Јез 45 (3 Макк се није преводила, јер није била у Вулгати)
- Пун кодекс старословенског превода 1499. године

Штампање словенске Библије

- 1581. према препису Генадијеве Библије из Москве штампа се у Острогу (Украјини) цела словенска Библија – тзв. Острошка Библија
- Текст је у припреми за штампу такође редигован;
- Рецензија патријарха Никона 1663.
- Захтев за рецензијом од Петра Великог 1712, готово за време Јелисавете 1751. и штампање тзв. Јелисаветинске Библије
- 1804. словенска Библија штампана у Будиму на иницијативу митр. Стефана Стратимировића

Рукописи словенске Библије - глагољски

- Кијевски мисал из 9. века.
- Бечки листићи из 10–11. века.
- Асеманијев или Ватикански еванђелистар из 10–11. века.
- Зографско еванђеље из 10. века које се налази у Народној библиотеци у Санкт Петербургу.
- Маријанско еванђеље из 10–11. века. Сада се налази у Румљаневљевом музеју у Москви.
-

Рукописи словенске Библије - глагољски

- најстарији сачувани Псалтир на старословенском језику пронађен је у манастиру Свете Катарине на Синају по коме и носи назив и где се још увек чува. Писан је на глагољици и до сада је пронађено 209 листова пергаментa. Највећи део Псалтира (177 листова) је откривен 1850. године од стране руског архимандрита Порфирија Успенског, а осталих 32 листа откривени су 1968. године.

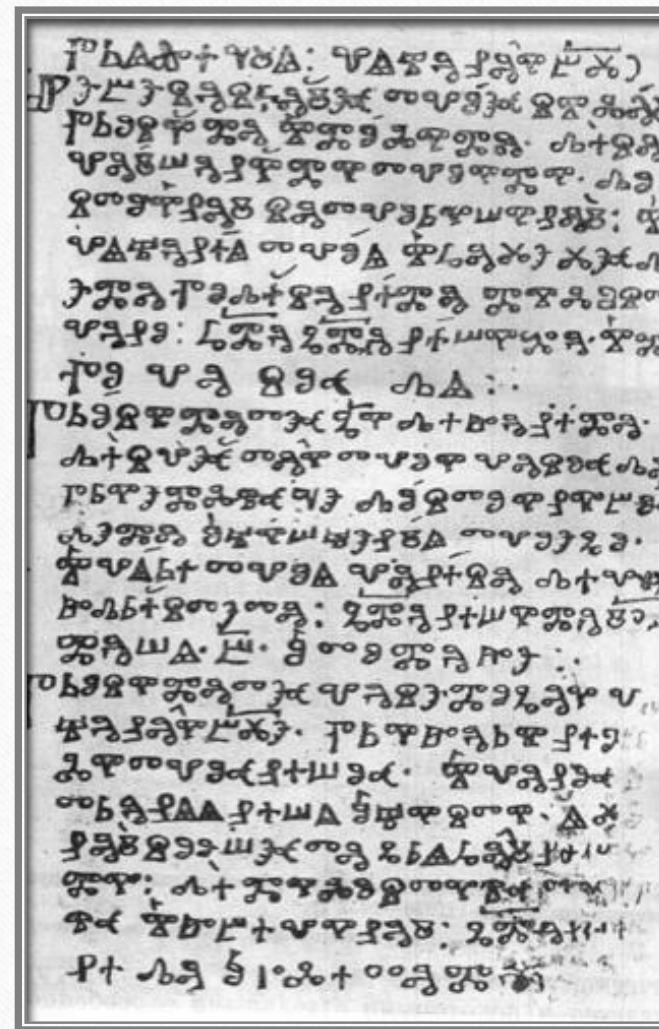
Рукописи словенске Библије - глагољски

- **Кијевски листићи 11. в.**
- Древни глагољски рукопис нађен у манастиру Св. Катарине на Синају, чува се у Кијеву
- Делови Псалтира – тзв. Димитријев псалтир
- Писар Димитрије Синаит или Димитрије грешник, био је монах синаит који је у Свету земљу стигао из Дукље – Зете и у њој је живио и стварао готово читав век пре Светога Саве и 80–90 година пре него што су написани Мирослављево јеванђеље и Повеља Кулина бана– веза Срба са Светом Земљом
- [Више о открићу - чланак у Политици](#) (важно откриће о историји српске писмености, Димитрије писао српско-словенском редакцијом глагољице)

Кијевски листићи 11. век

Димитријев псалтир

Рукописи словенске Библије - ћирилски

- Савина књига из 11. века (по преписивачу свештенику Сави, не св. Сави). Чува се у Народној библиотеци у Москви (представља препис Светог писма, и садржи избор делова јеванђеља и синаксар. Садржи 166 листова формата 17x13 цм пергаментa)
- Остромирово еванђеље (1056/57. г.) из Новгорода данас је у Санкт Петербургу.
- Млађи рукописи су чувено Мирослављево и Вуканово еванђеље из 12. века.